

OM Å REGULERE SAMVAER 1)

Inger Haugen, Lisbet Holtedahl

1. Innledning.

Dette er en artikkel om et "usynlig" fenomen, den dreier seg om noe vi har kalt "samvaersregulering". Det er også en artikkel om hvordan vi registrerte fenomenet, om metoden vi brukte.

Denne artikkelen vil vi gjerne at planleggere skal lese. Vi tror, at når man har som yrke å planlegge andre menneskers fysiske eller sosiale vilkår, da er det spesielt nyttig å bli minnet om samvaersreguleringen og hva den betyr.

Ved å gjøre planleggere oppmerksomme på dette regner vi også med å ha antydnet, om ikke demonstrert, kvalitative metoders anvendbarhet for samfunnsplanleggingen. Våre "funn" er et resultat av at registreringen har skjedd under involvering i samhandling. De ville ikke vært mulige ved hjelp av ikke-subjektive metoder, uansett hvor raffinert måleinstrumentet hadde vært.

Siden det personlige har vært et så viktig ledd i arbeidsprosessen, skal vi også la dette komme til uttrykk i beskrivelsen. Vi skal illustrere fenomen, likesåvel som metode, gjennom å fortelle om hvordan vi selv forholdt oss til den samvaersreguleringen som vi studerte. Men først skal vi antyde hvilket problemområde vi befinner oss innenfor, ved å se litt på noen av de dilemmaer som hverdagslivet fører med seg for ganske mange mennesker i dagens Norge.

2. Samvaersdilemmaer og andre oppgaver.

"...folk har så mye å holde på med nå for tiden. Det går nesten ikke an å stikke innom noen lenger. En er alltid redd for å forstyrre....."

Gamle folk har lett for å synes at før var allting bedre. Dette vet de unge: "Det er da naturlig å skjønne fortiden for den som ikke er så ung og sprek lenger! Dessuten er det jo moderne for alle å synes godt om gamle dager, nå for tiden, å drømme tilbake til den gang da alt var smått og enkelt og oversiktlig."

Kanskje skulle vi likevel ta de gamles klage på alvor. Ikke som en generalisering over nabo-adferdens forandring, men som en beskrivelse av et personlig opplevd dilemma, og et spørsmål om det kanskje er så at dette dilemmaet har vokst i omfang og betydning?

En trappeavsats i en drabantby et sted på Østlandet. Et eldre ektepar står og snakker med sin nye nabo, husmoren i den familien som nylig er flyttet inn nedenunder. De har tatt vennlig imot henne, og nå har hun nettopp vært inne hos dem på sitt første besøk. Hun kunne godt ha tenkt seg å sitte litt lenger, men besøket er nok over. Vertinnens oppmerksomhet har skiftet. Pausene er blitt lenger. Blomstene trenger visst vann. Mildt men merkbart, føler gjesten, blir

hun styrt over dørstokken av den eldre damen. Verten gir ingen slike tegn til at hun skal gå. Han er fortsatt jovialt pratende, som om hele dagen sto til rådighet for naboens kontaktbehov.

Nabosamvaerets når og hvordan. På en eller annen måte skal innflytteren finne fram til dem hun eller han kan bli kjent med, finne ut hvor det er mulig å få kontakt og hvor det ikke er noe grunnlag å gå videre på. Det kan bli mye prøving og feiling: "Noen naboer er tydeligvis svært så strikse, nærmest overlegne, mens andre, til og med i samme familie, kan være riktig hyggelige."

Sett fra den andre siden kan problemet ligge i at det egentlig kan bli for mye kontakt, det er for mange som opplever en innledende vennlighet som en invitasjon til stadige besøk, det blir uendeligheter med ørkesløs prating mens alt det en helst skulle gjort må ligge og vente. Da kan det bli nødvendig å sette noen grenser, og siden ens kjaere make ikke oppfatter dette som sitt ansvar, får man heller gjøre det selv...

Innflytteren må lære sine naboers ønsker og idéer om nabosamvaer å kjenne, og hun må greie å gjøre seg selv forstått. Å finne den rette formen kan være vanskelig, selv når gjestfriheten i ens nye omgivelser er stor. Følgende situasjon kan like gjerne oppstå i en moderne bygd som i et urbant boligstrøk:

Nå har fire nabofruer invitert meg til kaffe. Skal jeg invitere dem alle inn til meg for å vedlikeholde kontakten? Eller er det bare ment som en avgrenset velkomst till stedet, en invitasjon som legger grunnlaget for fortsatt uforpliktende kontakt?

Eller situasjonen kan overveies slik:

Jeg har ikke tid, men mon tro om de skjønner at det er det som er grunnen? Jeg bør nok heller invitere henne hit til uka, så jeg får motvirket denne tolkningen. Kanskje jeg også burde be etpar av de andre hyggelige nabofruene? Eller vil det føre til at man tror jeg holder åpent hus?

Hverdagslivets dilemmaer. Noen av de dagligdagse bekymringene som er trivialiteter for alle andre enn de bekymrete. For de opptatte og etterspurte kan det være vanskelig å skjønne slike problemer: "Der er da viktigere ting å bruke kreftene på, samvaer kommer jo som en følge av at man har noe å gjøre sammen, ellers har det ingen hensikt, og det er tull å bekymre seg om hvordan man skal presse det fram."

For de opptatte er samvaerets hvorfor et greit spørsmål, med svar i målsetning, jobb eller avtale. Men oppgavene kan også foreligge i en slik form i forhold til folk og bosted, at det å finne begrunnelser for samvaerene ikke ser ut til å være noe stort problem for noen:

I et lite bygdesamfunn på kysten av Nord-Norge bor det et yngre ektepar. De har begge vokst opp i bygda og har mange slektninger i nærheten. Mennene er ofte borte lenge av gangen på fiske. Kona har ansvaret for barna, husholdningen og sauene. Hun samarbeider både med foreldre og svigerforeldre om en rekke husholdningsoppgaver. Hun møtes jevnlig med andre eldre og yngre kvinner på foreningen hvor det strikkes, smøres mat, samles inn penger. Om våren hjelper hun og noen nabokoner hverandre ved lammingen. Sammen med flere kvinner arrangerer hun hvert år juletreffest, 17. mai-fest, barnefest på sanitetshuset.

For denne kona, såvel som for de andre kvinnene i bygda er det ganske klart hvordan de større festene skal arrangeres. Det er selvsagt at det er de som har ansvaret for dette, og også at "hele bygda" møter opp. Kvinnenes mer uformelle kjøkkenbesøk hos hverandre følger også bestemte mønstre.

Når mannen er hjemme, kommer også mennene i nabolaget innom. Om sommeren er det helst kaia som er mennenes møtested, i pausene innimellom garnbøting, hus-reparasjoner, og annet arbeid.

I dette bygdesamfunnet er store deler av dagliglivets kontakt noe som følger av andre, og mer fasttømrete, forhold. Arbeidsoppgavene trekker samvaer med seg, og reglene for når og hvordan er kjent av alle. Dette betyr ikke at hverdagslivets forhold til andre mennesker er uten problemer. Men de ligger på et annet plan enn der hvor nabolaget utgjøres av enkeltpersoner og familier i stadig utskiftning. Utfordringene blir av en annen art.

Samvaeret reguleres på forskjellig måte i forstad og fjordbotn. Mens husmoren i drabantbyen må organisere sitt forhold til andre mennesker gjennom å skape kontaktpunkter og grenser selv, har kvinnen i bygdesamfunnet ansvaret for en rekke konkrete samarbeidsoppgaver som i stor grad regulerer hennes kontakt i nærmiljøet.

Begge steder er det kvinnene som gjør den største innsatsen i kontaktreguleringen. De er mest tilstede, og samvaeret er deres ansvar. Eller omvendt. Mye samvaersregulering skjer gjennom ørsmå inngrep som helst ikke skal ha for mye oppmerksomhet, som skal vaere en bisak, ligge i bakgrunnen i situasjonen. Det er lett å overse denne virksomheten og å oppfatte den som "natur", som noe som kommer av seg selv.

- Og hvis det synes vanskelig å begripe hvilken innsats dette krever, har det kanskje sammenheng med at man har liten erfaring fra slik virksomhet selv? Kanskje er det andre i ens familie som pleier å ta seg av dette?

3. Perspektivet.

Samfunnsforskningen har analysert industrisamfunnets kontaktproblemer under mange ulike synsvinkler. Felles for de fleste av disse er at man i liten grad har stilt spørsmålstegen ved kontak-

tens verdi. Dette har tildels med analytisk nivå å gjøre. Forskere har lenge arbeidet med idéer om "hva som er godt for samfunnet" og "hva som er godt for folk". Men dette behøver ikke være identisk med det folk synes er godt for dem.

En nyansert og empirisk dekkende diskusjon av kontakt og kontaktløshet må ta hensyn til dette. For er det nå egentlig slik at folk alltid ønsker å oppnå kontakt og nærhet til sine medmennsker? Eller kanskje det heller er slik, noen ganger, at en reduksjon i kontakt oppleves som viktigere. Hva søker i tilfelle konkrete personer å oppnå med sin tilbaketrekning? Og hva karakteriserer situasjonen der dette skjer? Hva har de aktuelle personene å handle ut fra, og hvilke alternativer er det de ser?

Med utgangspunkt i slike spørsmål kan vi se at mennesker i mange situasjoner forsøker å begrense sin tilgjengelighet for andre. 2) I noen sosiale omgivelser og i noen situasjoner er dette tydeligere enn ellers. Å avgrense kontakten kan være like viktig eller nødvendig som å åpne opp for den. Kontroll med de premisser kontakten skjer på, blir det springende punkt.

Som vi har forsøkt å illustrere innledningsvis, er det stor variasjon i den måten kontakt innledes og avgrenses på. I noen miljøer er tilbaketrekningstrategier omtrent ikke til å få øye på, folk ser ut for å ha en selvfølgelig adgang til hverandres private områder. Men sett som teoretisk problem vil vi påstå at den medmenneskelige kontaktens avslutning og avgrensning er akkurat like viktige å forstå som spørsmålet om hvordan kontakt kommer i stand. Begrunnelser og kontrollformer er like sosialt virksomme i begge tilfeller og like nødvendige for samvaersorganiseringen. Metodisk er det også et viktig poeng her: Enkelte kjennetegn ved det (de) som inkluderes i et arrangement, kommer klarest fram ved å studere det (de) som utelukkes.

Enkelthandlinger eksisterer alltid innenfor en større sammenheng som de må forstås i forhold til. Vi må finne fram til handlingenes kontekst. Hvordan denne skal beskrives, hvilke elementer som skal inkluderes, er avhengig av hvilket perspektiv man anlegger.

Vi ser her på mennesker i samhandling under en bytte-teoretisk synsvinkel og vi er opptatt av hva mennesker formidler til hverandre, av det som foregår på det kommunikative plan. 3)

Å se på samhandlingen under et bytteperspektiv vil ikke si det samme som å legge markedsbyttets snevre mål på de handlinger mennesker utfører, men å ha øynene åpne for hvordan opptreden og utspill gjøres relevante for hverandre innenfor et "regnskap" av noe slag. Hva er det jeg skylder min nabo, hvis jeg vil leve i fred bak hagegjerdet i småbyens velstelte villastrøk? Og hva slags ytelsesforhold er det nabokoner i fiskevaer har til hverandre? Resiprisitetsformene er mange, og de reglene som styrer dem er forskjellige. Mellom foreldre og barn er gjensidigheten mangfoldig, og om det er noe regnskap, så går det over generasjoner. Mellom naboer i et nyinnflyttet boligstrøk er rammene snevre, både for utsettelse, og for omforming av ytelsen i gjenytelsen.

Ytelser er materielle såvel som immaterielle. Vi er opptatt av å finne fram til noe av det som "flyter på" konkrete ytelser, til handlingenes budskap, hva de forteller bestemte mennesker i bestemte situasjoner. Tolkningsregler og verdsettingsmønstre er ikke absolutte. Nye omstendigheter gir folk grunnlag for å ta reglene opp til revisjon. Koder bearbeides stadig i samhandlingen, og man skaper "språk" som bare på helt overfladisk måte kan forstås av den som står utenfor gruppen eller meningsfellesskapet.

Personer og persons anseelse hører til grunntemaene i samhandlingens meningsproduksjon, både den eksplisitte, og den som mer indirekte kommer til uttrykk. Handlinger blir tolket i lys av ens idéer om personen bak dem. Adferden blir en "påstand" om hva slags person vedkommende anser seg for å være. Andres reaksjoner bekrefter eller benekter denne påstanden.

Slik kommunikasjon er viktig for hvordan situasjoner forløper, den blir et ledd i forhandlingene om hva samhandlingen skal ha som utgangspunkt. Den "enigheten" som er nødvendig for å få situasjoner til å bli ubesværet, er ikke alltid helt lett å oppnå. Tautrekkingen kan være godt merkbar.

Kjønnsrollene er blitt et viktig forhandlingstema på mange arenaer. Kjønn setter grunnleggende skiller i sosialt samkvem, og sorterer handlingsmuligheter ganske systematisk. Vi er mange som ønsker å endre denne systematikken. Men forholdet mellom handlinger og selvoppfatning er problematisk, og vanskelig å drive introspeksjon på. Kjønnssidentitetens innhold lar seg ikke planlegge på enkelt vis.

Sosial endring på makroplan skaper nye muligheter, såvel som større usikkerhet, i mikroplanets rolleforhandlinger. Jobber som rasjonaliseres bort er ikke bare et økonomisk anliggende mellom storsamfunn, bedrift og arbeidstaker. Det er også et krav til individet om å skifte ut viktige kilder til selvrespekt og fellesskap. Endringssituasjonen gjør det nødvendig med "forhandlinger" av mange slag om relasjoners rammer og innhold.

Arbeid er et viktig utgangspunkt for regulering av menneskers samvær. Når vi bare kaller arbeidet "et utgangspunkt" er det fordi vi vil understreke den formidlingen, kommunikasjonen som skjer gjennom og omkring arbeidet. Arbeidet kan være slik organisert at samvær tvinges fram, men samværet er ikke noe mekanisk produkt av bearbeidelsesprosessen. Arbeidet gir begrunnelser for samværet.

Industrisamfunnets arbeid er styrt på måter som gir det en overordnet karakter i forhold til tidsplanene for familielivets mange gjøremål. Jobbens ubønhørighet er en effektiv begrunnelse i de ekteskapelige forhandlingene, en det er lite å stille opp mot.

Men det er forskjell på arbeid. Kroppsarbeid har kommunikative potensialer som skrivebordsarbeidet mangler. Det fysiske arbeidet gir helt andre muligheter til å forstå håndgrepenes formål, til å sette enkelthandlinger inn i en fornuftig meningssammenheng. Arbeidsprosessens formidling av kontakt og avvisning er mer

umiddelbart forståelig enn mange lange forklaringer. Men "umiddelbarheten" er ikke total. Det ligger regler i miljøene, for respekt og delaktighet, og disse er ikke naturgitte.

Bytteperspektiv og kommunikasjonsorientering er vår faglige innfallsvinkel, de "briller" vi har brukt for å se nærmere på reguleringen av samvaer. For å kunne analysere dette fenomenet, må vi først komme miljøene og menneskene nærmere inn på livet, se hendelsene i deres kontekst:

Fru Hansen og familien Jensen i drabantbyen og fjordbygda, prøver hver på sin kant å løse sine daglige problemer så godt de kan. Små og store forandringer i de omstendighetene de lever under gjør det stadig nødvendig å foreta avgjørelser, for å få utført presserende oppgaver. Skal jeg søke jobb? Skal jeg organisere meg? Skal jeg bli med i klubben? Skal jeg arbeide for å få bussen hit ut, eller skal jeg kjøpe bil?

Variasjonen i de valg folk foretar, f.eks. forskjellen på hvordan fru Jensen oppdrar sine barn og hvordan den eldre fru Hansen gjorde det, avslører egentlig omforminger av tilpasninger. Den er ikke bare uttrykk for "forsvinningsnumre": borte blir lyspaeren, kontakten, kjaerligheten. Hvis nye omstendigheter krever at mange oppgaver løses på samme tid, skjer det samtidig noe med tankene, de "flytter seg". Forholdet mellom menneskene forandres, noe man ikke til enhver tid har anledning til å reflektere over selv. F.eks. kan det hende at barna kan komme ut av de voksnes fokus. Ikke i den forstand, at det ikke er barn som opptar foreldrene mest av alt, men slik å forstå, at sammensetningen av foreldrenes oppgaver gjør det umulig for dem å ta de initiativene som skal til for å forbedre barnas vilkår. Eller også, at mor må snakke om seg og sitt, og barnet om seg og sitt. Tankene har "flyttet seg" som en konsekvens av løsningen av mange nye oppgaver, og det har ikke vært mulig å holde oversikten over konsekvensene av den improviserte tilretteleggingen av hverdagen.

"Samvaersregulering" er et produkt eller en villet strategi, en god bivirkning eller en konsekvens man ikke ønsket. Ansvaret for å tilrettelegge samvaer følger ansvaret for omsorgen, men gjelder noe annet enn pleie og stell av den som ikke er selvhjulpen. Midt i de skiftende omstendighetene og en livssituasjon man ikke har oversikt over, gjelder det omtanken for konsekvenser langt ut i det ukjente.

4. Er det varmere på landet enn om søndagen?

I denne artikkelen skriver vi om subjektive forhold, om hvordan folk ordner sine samvaer eller opplever at dette ligger utenfor deres kontroll. Informasjonen om disse tingene har vi fått ved selv å være subjekter. Vi har snakket med folk om barn og bolig og vennskap og konflikter, deres og våre, og vi har lyttet til kommentarer og deltatt i samvaer med andre naboer.

Det temaet vi skriver om angår de menneskene som har gitt oss opplysninger. Det angår også oss selv. "Oppdagelsesprosessen" har skjedd som en vekselvirkning, mellom det å bli klar over hva

som skjer i andres liv, og å få utvidet bevisstheten om det som foregår i ens eget.

Denne vekselvirkningen er, i en lutret, avpersonalisert form, velkjent fra forskningen: Ens teoretisk funderte betrakningsmåte influerer hva og hvordan man registrerer. Det empiriske observasjonsmaterialet gir deretter grunnlag for justeringer av teorien.

Vår versjon er mindre lutret. Vi har ikke rensert våre egne personer ut av framstillingen, tvertimot, vi har beholdt dem der som en viktig del av det materialet som vår beskrivelse hviler på. Siden dette støter en mot enkelte vel ansette regler for vitenskapelighet, har vi vært i tvil om hvordan det burde gjøres. Men vi er overbevist om at en slik utvidet kontekstbeskrivelse kan være meget nyttig. Hvorfor, skal vi komme tilbake til senere.

Vi mener, at for den videre diskusjon av samvaersregulering, er det høyst relevant at:

Lisbet og Inger, sosialantropologer i heldagsjobb innen forskningen, er koner og mødre, og innflyttere i henholdsvis Veggefjorden på Nord-Norge-kysten og i en middelstor by på Østlandet. Østlandsbyen har en drabantby, Jordet, der Inger har bodd med mann og barn i fire måneder, og ellers gått og snakket med folk og sanket opplysninger i flere måneder både før og etter, mens Lisbet i flere år har bodd i Veggefjorden hvor hun også har drevet feltarbeid for et forskningsprosjekt om barn og skolesituasjonen og sosialisering til kjønnsroller. Etterhvert er Lisbets faglige interesser utvidet til hele lokalsamfunnet Veggefjorden, ikke bare barnas forhold. Ingers prosjekt gjaldt kontaktforholdene i drabantbyen og hva som lå bak samarbeid eller avvisning. Hverken Lisbet eller Inger hadde hjemmevaerende ektemenn mens prosjektene pågikk, og slik sett var deres arbeidssituasjon nokså lik. Men familienes forhold til lokalmiljøet var ganske forskjellig, f.eks. ble Lisbets mann i forbindelse med sitt arbeid stadig oppsøkt hjemme av Veggefjorden-folk, mens slikt ikke skjedde i Ingers familie.

Det var ulikhetene i empiri, kontrasten mellom Lisbets og Ingers materiale, som satte samarbeidet i gang. Episoden med pensjonistparet i drabantbyen (se side 47) var utgangspunktet. En beskrivelse av denne episoden stod i et notat som var blitt sirkulert i forbindelse med et seminar. Lisbet reagerte umiddelbart, hun fant dette ekteparets innbyrdes rolledeling slående forskjellig fra alt hun hadde opplevd i Veggefjorden, Inger hadde registrert en komplementaritet i ektefellenes utspill, hvor kona tok hånd om grensesettingen på vegne av både sin mann og seg selv. Noe tilsvarende hadde ikke Lisbet funnet i Veggefjorden, konene der syntes absolutt ikke å ha noe med å legge de kontaktmessige forholdene til rette for mennene (eller omvendt). I Veggefjorden var det slik at der hvor menn går inn, går kvinner ut og omvendt, i praktisk talt alle de sammenhenger hvor flere enn kone og mann deltar.

Denne kontrasten fikk oss til å tenke nærmere over to ting: Vi er vant til å rette oppmerksomheten mot en arbeidsdeling som

gjelder konkrete oppgaver, f.eks. når vi ønsker å avsløre kvinners livsvilkår i Norge. Den kjønnsmessige ansvarsfordelingen på det kommunikative plan er vi mindre oppmerksom på. Men den synes i en moderne bykontekst å være likeså viktig for livsvilkårene som den øvrige arbeidsdelingen.

Lisbet så ikke så godt arbeidsdelingen på det kommunikative felt i bygdesamfunnet, før etter sitt møte med Ingers materiale. Den representerer da heller ikke der den utfordringen som den synes å gjøre i drabantbymiljøet. Men Lisbet kunne si ting om hvordan roller og verdensbilde så ut for folk som Inger ikke kunne. I Lisbets bygdesamfunn kjente folk virkelig hverandre, og alle kjente Lisbet. Det så nesten ut for at hun kunne samle informasjon og anekdoter og få innsikt i folks kultur og opplevelser og dermed i deres adferdsregler, bare hun så ut gjennom vinduet, ja ved sin blotte tilstedeværelse. Og selv om hun selv tok mange initiativ og var med i klubber og foreninger og deltok ivrig i sosialt liv i fjorden, så var det jo også slik at en masse mennesker kom hjem til henne av seg selv, og hun kunne bare sitte og ta imot. Ja, egentlig var det for mye av det gode, hun fikk slett ikke den tiden til å konsentrere seg om sitt eget som hun trengte.

Inger på sin side syntes det var et forferdelig slit å komme inn på folk. Hun grudde seg faelt hver gang hun sto foran en ny dør, og brukte mange ord på å forklare hvorfor hun var kommet, hva undersøkelsen gikk ut på, hva opplysningene skulle brukes til. Heldigvis var de aller fleste svært vennlige tross den lange innledningen, de tok pent imot henne og svarte på spørsmålene. Men mange syntes det var vanskelig å skjønne hvorfor hun skulle behøve å komme tilbake til stadighet, de hadde da svart alt de kunne si første gang.

Vår egen innfangethet av det samme problemet som vi mente å studere hos andre, skapte vanskeligheter for oss. "Egentlig er det jo jeg, som ikke kan observere og som er opptatt av å beskytte meg og som derfor har vanskelig for å få informasjoner!" Eller: "Egentlig er det jo jeg, som ikke kan avgrense meg, og derfor ikke klarer å holde folk fra livet!" Vi fikk følelsen av at vi selv hadde preget våre hypoteser og vår datainnsamling på en måte, som var helt gjennomgripende. Og hvis det hele var et rent personlig anliggende for Inger og Lisbet, hvor ble det da av generaliteten?

Denne usikkerheten fikk mest næring når det gjaldt tolkningen av drabantbymaterialet. Lisbet kunne nok være usikker på om hun kjente kodene godt nok, om hun forsto dem helt till bunns. Men hun hadde mye informasjon om folks innbyrdes forhold, f.eks. visste hun hvem som kjenner hverandre, hvem som besøker hverandre, hvem som bare er på hils, og deres egen begrunnelse for hvorfor. Inger hadde vanskeligheter med å få vite hvor mye folk kjente til hverandre, og hva et nikk eller en prat i trappeoppgangen betydde. De hun ble ordentlig kjent med på stedet var få, og selv om hun kjente deres forhold til endel naboer, så var det andre relasjoner i nabolaget som hun visste lite om. Men det var tydelig at dette gjaldt flere enn henne selv. Noen hadde nok mer oversikt enn andre, men sammenlignet med Veggefjorden var bak-

grunnskunnskapen om andres liv svært begrenset. Uansett Ingers og Lisbets personlige saeregheter, så kunne vi berolige oss selv med at det var vesentlige forskjeller i hvordan informasjonen fløt innenfor de to systemene. Det som provoserte fram våre dilemmaer kunne også virke tilsvarende på andre. Nettopp ved å gå i oss selv hadde vi funnet noe som gjaldt mange.

Men denne beroligelsen var av begrenset brukbarhet. For hvis vi hadde så mye felles med dem vi studerte, hvordan kunne vi da bli var den grunnleggende dynamikken i forholdet mellom folks regler og holdninger og de konkrete oppgaver og situasjoner de sto overfor?

Det er her problemet med å studere ens eget samfunn virkelig kommer inn. Vel er det et bra utgangspunkt for å bli klar over og leve seg inn i folks dilemmaer, at man har stått overfor samme slags problemer selv. Men de selvfølgeligheter av verdsettingsart som, ofte ganske ubevisst, ligger innbakt i vurderingen av situasjoner og handlingsmuligheter, de er vanskelige å få øye på når man deler dem selv.

Vår måte å arbeide med dette på, var å stadig gripe tilbake til de kontraster som fantes i vårt materiale. Riktignok manglet vi de store kontraster som antropologer får å arbeide ut fra når de skal forklare noe som er svært forskjellig fra deres eget, men vi følte, at ved å kontrastere hverandres inntrykk fra de to miljøene, kunne vi påvirke hverandre til å se egenskaper ved forholdet mellom mennesker som det ellers var vanskelig å få øye på.

Vi fortsatte lenge å provosere hverandre til slike kontrasterende bilder av hendelsesforløp og møteformer. Etter en stund utvidet vi vårt eksempelmateriale til også å gjelde to andre miljøer som vi hadde gjort feltarbeid i, et villastrøk og en kystbygd som på en rekke felter var forskjellige fra de to stedene vi først hadde arbeidet med. Etter at vi på denne måten hadde gjort en rekke "opdagelser", og produsert idéer om innfallsvinkler og sammenhenger, kom vi inn i en fase som ble mye vanskeligere: vi måtte organisere framstillingen av alle våre funn og formodninger. Målestokken var blitt en mellomting mellom et metermål og et litermål, eller et termometer og en kalender. Ja, den videre prosessen kunne i starten karakteriseres ved spørsmålet: Er det varmere på landet enn om søndagen?

Når vi satte oss fore å sammenholde og systematisere våre bilder, dukket motforestillinger uvegerlig fram. Kontrasteringen av bilder hadde formidlet helt spesielle opplevelser, syntes vi, av rammebetingelser for kontaktformer. Men når vi skulle gi en lineær, skriftlig framstilling av forutsetninger og prosesser, kom de store ulikhetene som vi først hadde opplevd som fruktbare og avslørende til å representere "uoverstigelige" utfordringer. Hva var det som så slik ut i den ene konteksten og sånn i den andre? Det som mennesker foretok seg, de måtene de gjorde ting på og det vi så, var helt forskjellig. Kort sagt, hva skulle sammenligningsdimensjonen være? Rekkefølgen i framstillingen?

Resten av artikkelen - både før og etter dette avsnittet - representerer et av våre mange forsøk på å besvare disse spørsmålene og skape sammenlignbarhet mellom våre data. Vi mener at vår lille beretning om Ingers og Lisbets dilemmaer fortjener en plass i dette bildet. Vi håper den kan generaliseres dithen at den gir noen gode argumenter mot for stor generaliseringsiver på samvaersstudienes område. Vi ønsker å bidra til en kritisk diskusjon av hva man egentlig vet om menneskers forhold til hverandre gjennom de data man disponerer.

I en annen forstand vil vi påstå at man ikke skal søke etter noen "egentlighet". Begrunnelsen for vår innlemmelse av Lisbet og Inger i fortellingen om samvaersreguleringen, ligger ikke i vår store ærlighet, at nå har vi fått fortalt hvordan det egentlig gikk til med begrepsutvikling og datainnsamling.

Men ved å beskrive oss selv innenfor det samme feltet som ellers diskuteres for andre, håper vi å ha utvidet leserens muligheter til å identifisere avgrensings- og innlemmelsesproblemer på de forskjellige arenaer som han selv opptrer på.

5. Veggefjorden og Jordet.

5.1. Stedene og befolkningen.

Vendt ut mot storhavet, på kysten av Nord-Norge et sted, ligger Veggefjorden. Langs det meste av fjorden går fjellveggen rett i sjøen, men innerst i botnen er det en bred stripe med slakt skrånende eng og beiteland. Her ligger bebyggelsen. Små klynger av bolighus ligger spredt utover. Annethvert hus er gammelt og annethvert er nytt, og midt i bygda ligger det et lite boligfelt av moderne type, med like store tomter og likedanne hus. Gamle sjøbuer og sauefjøs vitner om hva som har vært levemåten i bygda. Nye og nyreparerte bolighus forteller om økende velstand. Men det er få store fiskebåter eller moderniserte sauefjøs å se. I dag hentes inntektene andre steder.

I den andre enden av landet, i utkanten av en middelstor østlandsby, ligger Jordet. I 1960- og 1970-årene ble det her drevet byggevirksomhet i stor målestokk. På et lite område skulle det skapes tidsmessige og gode boliger for flest mulig. Det ble reist femten hundre leiligheter, fordelt over høy- og lavblokker. Skole og butikksenter er etterhvert kommet til, men ingen andre arbeidsplasser. Innenfor Jordets grenser er alt nytt, alle bygninger eller andre fysiske minner om den tidligere gårdsdriften på stedet er fjernet. Historien synes ikke, på Jordet.

Nesten alle i Veggefjorden er i slekt, på en eller annen måte. Går en noen generasjoner tilbake i tiden, kan flesteparten av de to hundre innbyggerne finne en forbindelse til hverandre. Sønner og døtre har brakt sine ektefeller med hjem til bygda og har overtatt etter foreldrene. Mange har i tidens løp også flyttet ut, fisket og småbruket har ikke gitt livsgrunnlag nok til alle.

Hovedinntekten kom tidligere fra fisket, og mennene i bygda var ofte borte i lengre perioder. Det er nå få som driver fiske fra

hjemstedet. Mange er arbeidere i byen, i industrien eller på bygg og anlegg. Andre har hyre i handelsflåten eller på trålere. Selv om det er blitt færre arbeidsplasser i Veggefjorden, har ikke bosettingen stanset opp. Å høre til i Veggefjorden har gitt unge familier byggetomt, og de gamle noen av sine nær ved.

Husdyrstellet har alltid vært kvinnes sak. Sammen med ansvaret for barna, for maten og klaerne, og for omsorg og pleie av de gamle, har dette gitt kvinnene mer enn nok å gjøre. Nye tider har gjort slitet med småbruket mindre lønnsomt. Ingen holder ku lenger, og det er færre enn før som driver med sau. De fleste voksne kvinnene i Veggefjorden er husmødre på heltid. Endel av de yngre har de siste åra tatt sesongjobber i nabobygda, i fiskeindustrien der.

På byggefeltet i Veggefjorden bor det innflyttere, en håndfull yngre familier hvor alle de voksne har solid utdannelse i typiske middelklasse-yrker. De fleste arbeider i byen og reiser fram og tilbake hver dag. I byen har de mange av sine viktigste kontakter, men de er også opptatt av forbindelsen med nærmiljøet, og de regner med å bli boende i Veggefjorden.

Befolkningen på Jordet kommer fra mange kanter, noen helt fra andre verdensdeler, fra fremmedartede forhold i Asia og Amerika. Men de norske innflytterne er i stort flertall. De er kommet til byen for å søke arbeid, og så har plassen i boligkøen ført dem til Jordet. Mange har også nærmere tilknytning til byen eller det nærmeste distriktet: Folk som har bodd og arbeidet i byen et langt liv, og nå har flyttet til lettstelt pensjonistbolig på Jordet, nygifte som har fått sin første leilighet her, andre som har flyttet fra trangboddhet i byen til rommelig leilighet i forstadens høyblokk.

Jordet er i stor grad et gjennomgangssted. Mange leiligheter skifter beboere med få års mellomrom, men en god del av de barnefamilieene som flytter ut av de mindre leilighetene flytter inn i større andre steder på området. Likevel, det ser ut for at det særlig er blant de yngre barnefamilieene en finner dem som forsøker å komme vekk fra blokkbebyggelsen og over i egen bolig i rekkehus eller enebolig. Dette vil for de fleste medføre flytting langt ut av byen.

Arbeidsmarkedet er variert i byen og det nærmeste distrikt, og en finner representanter for mange forskjellige yrker i boligområdet. Både enslige og gifte kvinner har yrkesarbeid i byen, på hel- eller deltid. Men siden kvinnene har mesteparten av omsorgsansvaret i familien, her som ellers, er det svært mange av dem som innretter seg etter at hjemmet er hoved-arbeidsplassen. Den tiden mennene legger ned i hjemmet, blir brukt annerledes. Det er vanlig å holde leilighetene pent oppusset, med tepper og tapeter.

5.2. Historien

Folk fra Veggefjorden har mye felles historie, de har tildels de samme hendelser og en likeartet bakgrunn å minne hverandre om. Dagens eldre har opplevd et samfunn som stilte enkeltpersoner og

felleskap overfor andre utfordringer enn det som skjer i dag. Endringene i økonomisk struktur har vært store på kort tid. Småbrukersamfunnet med husholdsbasert fiske og høy lokal selvforsyning ligger bare en generasjon tilbake. For de eldre og middelaldrende er det på mange måter dette samfunnets standarder som fortsatt gjelder. Vurderingen av folk og ytelser får sin forankring i minnet om de betingelser en selv ble voksen under.

For 20 år siden var Veggefjorden uten veg til omverdenen. I dag er stedet i ferd med å bli forstad til nærmeste by. De eldre husker at folk slet mer før, men også at det var mer samarbeid. Fisket var slik organisert at det ble mye samarbeid mellom mennene i slekt og nabolag. Kvinnenes daglige arbeid var mer bundet til den enkelte husholdningen, men de utvekslet også en god del hjelp, og mange hadde omsorg og pleie for eldre slektninger og sambygdinge. De fleste hadde omtrent like mye eller like lite å rutte med, og det var alminnelig å dele det en hadde. Gavmildhet var viktig.

Arbeidet organiserte mye av folks samvær, og det var også dette som la grunnlaget for det omdømmet den enkelte fikk. Både kvinner og menn fikk sin anseelse etter egne prestasjoner, hva ektefellen gjorde var av mindre betydning for hvordan en ble vurdert. Det sakkyndige publikum var først og fremst folk av ens eget kjønn. Arbeid og fritid var basert på en enkel rolledeling etter kjønn. Barnas arbeidskraft var viktig i mange sammenhenger, og opplæringen til voksent ansvar startet tidlig, ved at en fikk prøve seg på voksne oppgaver.

På Jordet er det mange innbyggere som kan kjenne igjen trekk fra sin egen barndom i beskrivelsen av Veggefjorden "før i tiden". Men her er denne historien privat og individuell, den har ingen umiddelbar interesse for ens naboer. Den kan bli et viktig forankringspunkt for nabokontakt når en treffer noen fra samme bygda, fra samme skole, eller noen som kjenner slekta. Uten slik gjenkjennelse fortsetter historien å være privat og noe som bare bitevis kan gjøres relevant for ens nærmeste venner.

For åtte år siden var de første blokkene på Jordet ferdig. De som har bodd der hele tiden siden, har "pionertidens" erfaringer som felles referanse. De første årenes opplevelser blir husket på, og noen kommer ofte tilbake til dem: Ungestrev og sølete omgivelser, langt til butikken og dårlig bussforbindelse, men også glede over ny og fin leilighet, over hjelpsomhet og mye nabohygge. "Alle gikk inn for å gjøre sitt beste", og "det var et veldig godt miljø her den gangen".

Samvær skaper felles historie, erfaringer som fortolkes og gjøres relevante for senere samhandling. Pionergenerasjonen i blokkene på Jordet skapte samvaersmønstre som de som kom senere fikk å forholde seg til. Gjennom naboskapets situasjoner ble regler for samvaerene "forhandlet" fram, gjennom stilltiende insistering og hensynsfull imøtekommenhet, ved kommentering på hva andre gjorde og ved åpen diskusjon. I forskjellige deler av området, på forskjellige tidspunkter, er ulike "stilarter" eller mønstre i samvaersorganisering blitt dominerende. I én blokk, eller i det

minste i den ene oppgangen av den store blokken, løper ungene svært fritt omkring. Blokkene utgjør et felles territorium der småunger godt kan ta seg fram på egen hånd. I hvert fall er det en god del av mødrene som er enige om dette, de som ikke hører til "de overlegne". I andre blokker er det like stor enighet om at slikt går da ikke an: "Barn trenger grenser". Men hvilke praktiske konsekvenser man her trekker av sitt standpunkt, er ikke uten sammenheng med hvilket ansvar man for tiden selv har for omsorgsoppgaver.

I Veggefjorden er oversikten stor, og historien noe alle kjenner og har andel i, eller i hvert fall viser respekt for. Folk angår hverandre, og hverandres onkler og tanter og naboer. Det som har hendt før er av almen interesse og kan brukes til å begrunne det som skal hende.

På Jordet er det rene tilfeldigheten om man får leilighet ved siden av en fra nabobygda, eller en man arbeidet sammen med i yngre år. Sjansen for reaktivisering av felles fortid er størst for dem som har vokst opp i den byen som Jordet er en drabant til. De har gjerne mange muligheter til kontakt av ulike slag, både innenfor Jordet og utenfor.

Fra pionertida og framover er brokker blitt lagt til en Jordets historie. Erfaringene fra arbeid og samvær ligger foreløpig bare i de små nettverkene og i familienes historie. Og noen avgjørende del av de voksnes fortid er ennå ikke samlet om Jordet, selv om varigheten ikke er helt liten. Den generasjonen som får en mer bestemmende del av sin person- og relasjonsutvikling knyttet til stedet, er ennå ikke voksen. Til den tid vil vel noe av det som nå sterkt motvirker de voksnes positive identifikasjon med Jordet være borte: Denne drabantbyen som er den yngste i sin by, har i årevis blitt skjelt ut og mistenkeliggjort, i lokalpressen og i hovestadens aviser, i fagpresse og folk i mellom, både i byen og langt ut i distriktene omkring. Man har bare behov å si Jordet, og så er liksom alt sagt.....

5.3. Regulering av samvær i Veggefjorden.

Det er karakteristisk for Veggefjorden, at det i stor grad er kvinnene, som i sin forskjellige møter med hverandre gjennom debatt og uenigheter utvikler meninger om hva som er av betydning "her og nå og for oss". Dette gjelder såvel lokale anliggender som de delene av storsamfunnet som de i voksende grad blir konfrontert med. For Veggefjorden er det rimelig å si, at det innenfor det lokale fellesskapet eksisterer et eget kvinnefellesskap. I tillegg til en uformell møteform mellom kvinnene, formiddagsvisitter m.m., som også gjennomføres etter klare regler, har Veggefjordkvinnene stadig foreningsmøter i 12 lokale kvinneforeninger. Med den uformelle møteformen siktes det til de samtalene og de samværene som utvikles i tilknytning til kvinnes rutineoppgaver: innkjøp på butikken, hente hjem unger på veien eller i nabogården. I Veggefjorden er det regler for når man går på butikken, når man henter unger, hvordan man går inn til naboen etc. Men siden folk kjenner hverandre, og det er klart i slike sammenhenger hva besøket gjelder, snakker kvinnene fritt om "alminneli-

ge ting": Hva som er skjedd på havet og i bygda, om blomster, kaker o.s.v. De utveksler ofte informasjoner om andre Veggefjordinger: sykdomstilfeller, reiser. De legger også saerlig vekt på hvilke oppgaver de har utført, og hva som skal gjøres framover: ordne kaien, slå gresset, bygge på huset, holde fødselsdag. Gjennom slike samtaler skjer det en indirekte bekreftelse av en rekke standarder for kvinner i Veggefjorden, og den gjengse uformelle møtestilen vedlikeholdes. Kvinnene bekrefter også hverandre som medlemmer i Veggefjorden-samfunnet.

På foreningsmøtene deltar nesten alle kvinnene i Veggefjorden. Noen få kvinner, som har arbeid i byen og som er inngiftet utenfra, betrakter seg selv som uinteresserte i det lokale kvinnefellesskapet, og deres "outsider"-posisjon blir bekreftet gjennom omtale av dem, saerlig den som de eldste kvinnene gir. Det er i uoverensstemmelse med tradisjonell kvinnestandard å ha et erverv og reise ut av bygda på arbeid.. "Farer en mye omkring" blir det automatisk oppfattet av andre kvinner som uttrykk for en uansvarlig forvaltning av husmorrollen. Den mer formelle organiseringen (kvinneorganisasjoner) og den mere uformelle, arbeid, var før ganske fasttømret, og de fleste kvinner møttes på alle arenaer. De yngre kvinnene skulle helst vise respekt for de eldre i sin måte å opptre på de tradisjonelle foreningsmøtene: sanitetsforening, redningsforening, forskjellige misjonsforeninger. Her har de eldre lenge vært ledere, her bekreftes deres autoritet. I andre sammenhenger har de yngre fått støtte og hjelp av de eldre: tøyreparasjon, barnepass, o.s.v.

Etter de siste årenes utvikling er det imidlertid blitt slik, at noen kvinner går på noen møter, andre går på andre. Ulikheter mellom folk rent materielt er oppstått, og radikale forandringer i organisering av produksjon og samarbeid har funnet sted. Skolen er blitt flyttet ut av lokalsamfunnet. Det er kvinnene som må mestre mange av de utfordringene innen samvaersregulering som disse ordningene har medført. Det viser seg daglig, at Veggefjordinger kommer i konflikt, når de sammen skal finne løsninger på så mange nye problemer. Skal vi ta arbeid, vi kvinner, på den nye bedriften i byen? Skal vi selge jorda, mens det ennå er tid, før reguleringen, når vi nå allikevel har sluttet med jordbruket?

De utfordringene som kvinnene møter, de valgene de foretar (ta seg jobb o.s.v.) får konsekvenser for deres evne eller vilje til å delta i det lokale samvaerssystemet. Det er vanskelig å støtte de eldre på møtene, når de "ikke vil forstå".

Når yngre nabokoner møtes uformelt, gir de uttrykk for at forholdet til de eldre blir stadig mer problematisk. Her diskuteres vanskeligheter som det bare er legitimt for dem å snakke om innbyrdes. Problemer med barna på skolen, skolen som er langt borte, nervøsitet i forbindelse med mannens lange fravaer i kystfart, trålfiske, pendling. Problemer med det å vaere alene med mange nye utfordringer.

De eldre mener at det er uverdigg å gi uttrykk for slike følelser. "Vi hadde det mye hardere; hadde mer å gjøre, flere barn, var

mere alene...". De yngre føler i stigende grad, at de eldre ikke vil tilegne seg en forståelse av hva deres problemer består i. De har rett - i den forstand, at de eldre ikke føler problemene på kroppen. Sett fra de eldres synsvinkel fortøner de yngre seg vimsete, svake, påvirkelige, overfor hverdagens nye tilskikkelser. Selv står de i en helt annen livsfase. De ser ikke "realitetene", slik som de yngre blir konfrontert med dem.

Et annet uttrykk for truselen mot de tradisjonelle bytteformene mellom kvinner, med autoritet som gjenytelse for hjelp, ser en i oppblomstringen av nye foreninger på de yngre kvinnes initiativ.

Flere og flere kvinner har begynt å ta seg arbeid utenfor bygda. Dette bidrar sammen med de øvrige endringene i livsomsendigheter til at de må arbeide med å finne nye fora, utenom de daglige uformelle møtene på veien og på butikken og på kjøkkenet. De har ikke anledning til å overta misjonsforeningene, men de ønsker samvaer hvor de kan drøfte det som opptar dem: hvordan de skal få mennene til å ta seg arbeid på land, m.m. Det er likheten i deres situasjon, ser det ut til, som disse nye foreningene bygges på. For å illustrere dette: En gruppe kvinner har, gjennom å støtte hverandre, klart å overtale mennene til å søke seg arbeid på land et år. Men året etter protesterer to av mennene og reiser ut igjen. Det tredje året vil den tredje også reise ut, og når hans kone på et syklubbmøte søker respons for hvor fortvilt hun er, får hun bare følgende beskjed: "Når våre menn er reist, hvorfor skulle ikke din mann også reise vekk?"

I den nye foreningene lages det nye regler for samvaer: En gruppe yngre kvinner, som har laget syforening, arbeider med å lage regler for hvem som skal vaere med, og hva som skal vaere legitimeringsgrunnlaget. Den ene syforeningen består av de yngre kvinnene som er gift med menn fra fjorden, samt noen andre kvinner som er innflyttere. Den andre består hovedsakelig av kvinner som er vokst opp på stedet. Noen kvinner er ikke med noe sted. Man kan høre samtaler, som viser det forhandlingsarbeidet som må til: "Kan jeg få vaere med i syforeningen deres?" "Nei, vi har nok ikke plass i bilen. Vi har jo bare én bil, og det er to som har førerkort, og vi i vår forening samler inn penger til en sommer-tur sammen".

Alle de gamle foreningene "hviler" på en helt annen måte i det sosiale landskapet som noe selvfølgelig, som alle vet hvordan de skal forholde seg til.

I det siste har mennene i Veggefjorden startet idrettslag. De har også opprettet kvinnehåndballag, hvor kvinner fra begge syforeningene såvel som innflytterkvinner fra byggefeltet deltar. Også håndballaget har møter. Det blir arrangert fester for å samle inn penger, til møbler til sanitetshuset, til lysløype m.m. Også her kommer arbeidet med å utvikle fellesskap og enighet om ting til syne på forskjellig måte. Det er en tendens til, at hvis én fra den ene syklubben ikke orker å gå på trening en kveld, da kommer de andre derfra heller ikke. Tilhørigheten, tryggheten i den ene gruppen oppleves som en forutsetning for å delta i den andre.

Mange kvinner deltar utelukkende i de "gamle" foreningene, og noen bestemte kvinner deltar også i egne, mindre foreninger. Vi ser på dette som en løsning de yngre kvinnene finner på de utfordringene, som det gamle og mer utvidede fellesskapet representerer for dem i deres nye situasjon.

La oss se på hva kvinnene i disse forskjellige foreningene er opptatt av, hvordan de forholder seg til regien så å si, og undersøke om de gjør bruk av samme medier i sin innbyrdes kommunikasjon som de eldre. Også her blir de endrede omstendighetene som særlig de yngre kvinnene må forholde seg til, synlige: Det skjer en omorganisering av kvinneinstitusjonene. De blir gitt en ny form og et nytt innhold. Mens de tradisjonelle foreningenes deltakermasse blir tynnet ut og reglene konsolidert, ser det ut til at de nye klubbene får et mer ad hoc-aktig preg.

På de tradisjonelle foreningene er det entydig hva som skal spises (smørbrød, lefse, kaker) og hvordan. Kriteriene for god og dårlig lefse er alle felles om: "Marie kan lage "gnikkalefse" bedre enn noen annen".

Blant de yngre er det en klar tendens til en mer prøvende holdning, mer eksperimenterende: Gjennom å hente råstoff til sine møtearrangementer fra ukeblader, fjernsyn eller fra innflytterne, forsøker de yngre kvinnene å gi hverandre den støtten og bekreftelsen som det blir stadig vanskeligere å hente hos de eldre: bekræftelsen på at man er akseptert som Veggefjord -husmor selv om man "bare" har tre barn, ikke noe fjøs og fordi om man er nervøs.

For de eldre kvinnene representerer alle de nye begivenhetene som det at noen kvinner arbeider på bedriften, at jordbruket nedlegges, o.s.v. slett ikke de samme utfordringene. Deres innbyrdes utveksling styrkes, når oppslutningen fra de yngre svekkes.

Hvis de begynner å bruke utradisjonelle produkter, ligger det klart helt andre kriterier til grunn enn det som er tilfelle for de yngre: det er praktiskhet, renhet o.s.v. som er deres viktigste kriterier. Gjennom "det nye" markerer de yngre sin nye situasjon, men noen av de eldre plukker også opp nye ting: Vegg-till-vegg-tepper er uforenlige med de hygiene- og rengjørings-idealene, som holdes i hevd blant de eldre. Men det finnes én og annen "utbryter" blant dem. Andre eldre kvinner ser på dette som "forraederi" og markerer sitt syn: "Dere blir lurt. Det er noe griseri, ikke til å få rent".

Slike eksempler på hvordan de forskjellige gruppene bearbeider og tar standpunkt til dagligdagse ting møter vi hver dag i Veggefjorden. Ting (mat, tepper og gardiner) og egne møter blir brukt i de yngre kvinnenes forhandlinger om hvordan det å være yngre husmor skal uttrykkes. Vi kan også se at det utvikles en konkurranse om å lage nye komposisjoner - borddekninger og arrangementer - som indirekte fører med seg en avhengighet av tingene, broderiene, kakene, teppene: de blir identitetsskapende. Denne avhengigheten har en karakter som ligner de eldre kvinnenes avhengighet av å kunne referere til arbeid, til utførte oppgaver.

Følgende bemerkninger kan illustrere dette: "Kan ikkje skjønne at det skal vaere nødvendig med helt nye gardiner over det hele; dyrt må det også vaere", sier en av de eldre kvinnene til Lisbet, idet de passerer forbi et hus hvor det bor en yngre, utearbeidende kvinne. "Hun har alltid huset fullt av kaker", sier en av de yngre om en eldre enke, "hun har femten sorter, som hun fortsetter med å bake - hvert år. Aldri snakker hun om annet heller! Hun er jo også mye alene nå".

Det er enda en kontrast, som ligger i de to kvinnegenerasjonenes samvaersstil: hvor de eldres møter alltid skal ha et formål: arbeid, innsamling av penger til folk som trenger "frelse" o.s.v., så er de yngre kvinnene i sine møter mer umiddelbart orientert om sine hverdagsproblemer, eller om underholdning her og nå. Beskjeftigelse med andre mennesker "derute" er det ikke ressurser til, så krevende er forhandlingsarbeidet dem imellom, mener vi.

5.4. Innflyttere og Veggefjordinger.

Da innflytterne bosatte seg i Veggefjorden, hadde de et ønske om å utveksle barnepass og andre ytelser seg imellom. Men å ta imot hjelp till barnepass betyr, at man selv må vaere disponibel, når venner trenger hjelp. Dette kan vaere vanskelig å innpasse i tidsskjemaet i en familie med to yrkesaktive. Forutsetningene for å utvikle hjelp eller samarbeid av omfattende karakter er svake. Samvaeret mellom nybyggerne utvikles derfor ikke omkring gjensidighet i ytelser, men blir i stor utstrekning bare samvaer for samvaerets skyld. Men selv for å lykkes i dette, må nybyggerne legge ned en del reguleringsarbeid. Det er f.eks. gjort forsøk på å ha regelmessige nybyggersammenkomster på fødselsdager.

Regulering av samvaer mellom innflyttere og Veggefjordinger har i større grad vaert forankret i utveksling av tjenester; hjelp med anlegg av hage og husreparasjoner, vedlikehold av båt mot råd om skatteregler og trygdeparagrafer, o.s.v. Det har også vist seg at ulikhet gir grunnlag for en del kontakt: nybyggerne og Veggefjordingene kan utveksle "betroelser" og erfaringer fra sine delvis separate nettverk.

Siden både menn og kvinner blant innflytterne har arbeid i byen, har de utviklet en arbeidsdeling i hjemmet, som er vidt forskjellig fra den som Veggefjordingene praktiserer. Dessuten fordrer en slik livsform en mer utpreget konsumorientert husholdning. Innflytternes omfattende konsum, og deres måte å fordele oppgaver på bidrar til de forhandlingene om standarder, som Veggefjord - kvinnene må arbeide med å få til. For å illustrere dette vil vi drøfte hva som skjer når Veggefjordingene, i sitt møte med nybyggerne, gjør tradisjonell arbeidsdeling til gjenstand for diskusjon. Dette illustrerer også viktigheten av hva slags støtte menn og kvinner får, når de forhandler om utformingen av kjønnsroller.

For endel Veggefjordinger har opplevelsen av menn, som serverer kaffe og tar seg av barna mens kona sitter og snakker med gjestene, gjort deres egen arbeidsdeling mindre selvsagt enn før. De er blitt bevisste om, og er begynt å reflektere over noe som før

var en del av naturens orden. Eldre kvinner som har fulgt tradisjonene hele sitt liv, er nå begynt å forhandle med sine menn for å få dem til å overta noen av de jobbene, som de før aldri stilte spørsmålsteget ved. Men forhandlingene om oppgavefordeling i de to gruppene av familier, Veggefjordingene og innflytterne, skjer innenfor meget forskjellige rammer. Innflytterkvinnene har sitt arbeid, som de gjennom lang utdanning har investert mye av sin person i. Yrkesidentifikasjon og kontaktnett basert på dette eller på andre interessefelleskap, gir innflytterkvinnene andre fora og andre former for personbekreftelse i tillegg til de tradisjonelt kvinnelige. Dessuten er de alle utflyttere fra sitt oppvekst- og slektsmiljø, og fra de krav til tradisjonell arbeidsdeling som eventuelt måtte stilles i disse miljøene.

Innflytterkvinnene har derfor, i en viss forstand, mindre å hente gjennom å stå fram som ansvarlige for husholdningen, enn det Veggefjord-kvinnene har. Innflytterkvinnene vil gjerne fortsette sitt yrkesarbeid, og prøver derfor å få mennene sine til å ta mer ansvar for husarbeidet. Mennene er enige i at dette er et rettferdig krav. De utfører derfor en rekke oppgaver som tradisjonelt er blitt ansett som kvinnearbeid. Men noen gjennomgripende forandring er ikke dermed skjedd i den kjønnsmessige arbeidsdelingen.

Dette er mest tydelig i forholdet mellom innflyttere og Veggefjordinger. Responsen på den kaffeskjenkende mannen blir lett "privatiserende", han berømmes for sitt storsinn og sin moral: - Hans kone er heldig som har en slik mann. De fleste kvinner må jo gjøre alt husarbeidet selv. - Blant innflytterne er det mer selvsagt at husarbeid kan utføres av menn. Men også her har de tradisjonelle kodene hevd: Det er kvinnene som lettest "ser" alle de forskjellige oppgavene, og som tar ansvaret for at de blir utført. Kvinnene er fortsatt sosialt ansvarlige, selv om mennene nå har nødvendig kompetanse for mange av oppgavene. I Veggefjordens kommunikasjon er husarbeid og barnestell fortsatt knyttet till kjønn. Menn kan utføre slike oppgaver når det er nødvendig, men slike aktiviteter bekrefter ikke menns mandighet, derimot kvinners kvinnelighet.

Innflyttere og Veggefjordinger må også forhandle kontinuerlig om hvilke regler som skal gjelde for det mere uformelle samvaer som de etablerer. De to miljøer utgjør fora, som gir helt forskjellig respons på den elementære, daglige organiseringen av forholdet mellom offentlig og privat rom: Hvis en innflytter stadig inviterer mange unger inn til seg, hender det at Veggefjord -kvinnene reagerer med kritikk fordi de har brutt den utsagte regel om, at tar først én mange unger inn, tror ungene at de kan komme inn overalt, og det vil man nødvendig ha noe av.

5.5. Samvaersreguleringen på Jordet.

Jordet er en bydel med flere tusen innbyggere, Veggefjorden ei bygd med etpar hundre. Uavhengig av de kulturelle og organisatoriske forholdene gjør omfanget det umulig å generalisere om Jordet på samme måten som om Veggefjorden. Det vi forsøker å få til her, er da heller ikke en oppstilling av det ene stedet mot det andre, med en nitid sammenligning av kjennetegn trekk for trekk.

Det er kontekster for samhandling vi ønsker å sammenligne, i særdeleshet kontekstene for naboers arbeid med rammene for sin samhandling. Fra Jordets mangfoldighet må vi derfor trekke ut noen mennesker som står overfor slike oppgaver, og se hvordan de takler dem vis-a-vis hverandre, individuelt eller i fellesskap. Vi går derfor tilbake til en av de blokkene som er nevnt foran, en treetasjers lavblokk med tjuefire leiligheter, og med vaskerom og lekerom i sokkeletasjen. Blokken er en av eldste på Jordet, og har bedre utearealer enn mange av de senere bygningene. Her er sandkasse og trygge lekemuligheter, busker og en åpen gressbakke hvor det er fint å sette seg ut når sola steker.

Åtte år etter innflyttingen bor fortsatt de samme menneskene i to av leilighetene. Fem av disse husholdningene består av yngre ektepar med barn, en familieforn som er i flertall når hele blokka ses under ett. De voksne kvinnene i disse familiene bruker mesteparten av sin tid på oppgavene i hjemmet, de er først og fremst mødre og husmødre. Nesten alle har barn under skolealder.

Alle er enige om at det var et trivelig miljø i denne blokka fra starten av, og mange har fått nære venner blant naboene. Kontakten er bra også med dem en ikke direkte omgås med, og småbarnsmødrene tar gjerne med seg kaffekoppen ut til et formiddagstreff i sola. Om vinteren treffes de i lekerommet i kjelleren, der ungene kan bruke trehjuls sykkel og ellers boltre seg på større plass enn oppe i de små leilighetene.

Det er bare de yngre kvinnene som setter seg ut, de eldre holder seg heller på sin balkong. De fleste mennene går heller aldri ut og setter seg selv om sola skinner aldri så mye. Uteplassen er blitt de unge husmødrenes møteplass, det er utviklet en stilltende enighet om hvem som hører til der og hvem som ikke gjør det. Disse reglene har form av restriksjoner som bestemte mennesker pålegger seg selv. Ingen blir direkte skjøvet unna, men noen føler at denne uteplassen ikke er noe "naturlig" sted for dem å gå.

Seg imellom har kvinnene utviklet bestemte regler for samvaeret på plenen. De viktigste går ut på at det er et åpent forum, samtidig som det er klare grenser for hvordan og hvor mye man involverer seg. Gressbakken er ikke noe privat territorium, den er et alment tilgjengelig sted hvor det er uforpliktende å sette seg ned. I det minste mener kvinnene selv at det ikke er noen som monopoliserer stedet. Hvis noen oppfatter det slik, får det være deres egen sak. Denne gressbakken er ikke stedet for intime betoelser og dypt engasjement i andres person. Man fornaermer ingen om man avslutter praten der ute i solveggen og ikke inviterer på fortsettelse innendørs. Tvertimot, det er ingen som venter det. Plenens forum legger grunnlaget for en "offentlighet" som er skilt fra privatsfaeren, et sted hvor husmødrene kan ta opp temaer av felles interesse, og hvor nykommere kan gå for å bli kjent.

I blokka er det god kontakt mellom eldre og yngre, særlig er det et pensjonistpar og et ungt ektepar som har mye glede av hverandre. Det eldre paret er glade i sang og musikk, og føler seg

"unge av sinn". Men den eldre kvinnen synes også at de yngre husmødrene i blokka er litt for suverene på enkelte måter. De viser ikke riktig det samme ansvaret for renholdet i vaskekjelleren som de eldre gjør, og de er ikke så oppmerksomme som de burde overfor sine barn.

Den eldre husmorens kritikk av de yngre blir ikke spilt åpent ut. Hun gjorde anskrik én gang, da hun fra balkongen fikk se at en unge holdt på å tyne en annen, men ellers kommer ikke den forsiktede kritikken fram: "Det er lett å sette vondt blod. Man skal tenke seg godt om før man sier noe".

Blokkens samvaerssystem gir ikke den gamle damen noen selvfølgelig rett til å legge seg oppi det de unge gjør. Hun har ingen kilder til autoritet som ligner det de eldre kvinnene i Veggefjorden har. Sitt omdømme må hun skape her og nå. Hvilke fortjenester hun kan ha innlagt seg i fortiden, er det ingen andre som har oversikt over. Det som er relevant for de andres interesse for henne er hva hun gjør nå. Bytteressursene må stadig friskes opp, det er nødvendig å bekrefte at man er verd å samhandle med.

Denne damen og hennes mann har lang erfaring i tettboddhetens kunst. Fremdeles holder de kontakten med de tre familiene de delte hus med for førti år siden: "Vi vekslet aldri et vondt ord". En spøkefull replikk, ens egen orden, og oppmerksomhet overfor de andres innsats har vært hjelpemidlene i tilpasningen til stadig skiftende omgivelser.

Ektefellers innbyrdes samarbeidsforhold blir ressurser, eller det motsatte, i forholdet til naboene. Det både synes og høres i blokka nå at det er flyttet inn to familier som har store problemer og konflikter seg imellom. Kona i den ene familien ble lenge møtt med medynk og sympati. Hun strevde tydeligvis så godt hun kunne med hjemmet og barna, mens mannen drakk og var brutal i fylla. Alle pustet lettet ut, over bedre atmosfære og mindre nattevåk, da hun satte ham på porten. Men så ble han tatt til nåde igjen, hun ble gravid, fylla startet og spetakkelet tok til på nytt. Da var det også slutt på sympatien.

Ved å la ektemannen komme tilbake gjorde hun seg, i naboenes øyne, delaktig i ansvaret for den uhyggen som han fortsatte med å spre rundt seg. Det ble for vanskelig bare å se henne som den stakkars undertrykte. Ekteparet var enheten i nabolagets omdømme, ikke individet.

Fyllebråk høres godt i en nattestille boligblokk. Ubehag og følelse av mangel på respekt for fellesskapets regler sliter. Man brenner ikke akkurat etter å kose seg sammen med dem som utsetter en for slikt. For mange er det mer nærliggende å trekke seg tilbake, å redusere sin tilgjengelighet for vedkommende. F.eks. ved å mangle 50-øringer til vaskeautomaten i kjelleren når naboen ennå en gang kommer for å låne: "Hvorfor kan ikke hun gå i banken og veksle slik vi andre må?"

Ektemannens oppførsel legger klare begrensninger på denne kvinnens naboforhold. Hva hun kan få respons på hos naboene, er avhengig av hvilket handlingsrom han har levnet henne. For de fleste kvinnene er ikke forholdet så dramatisk. Mennene deres holder seg innenfor folkeskikken. Men betydning for sine koners naboforhold har de likefullt. Samarbeidsforholdene i ekteskapet er en viktig faktor bak kvinnenes nabolagsaktivitet. Som f.eks. for en av de andre unge konene, en tobarnsmor med mange aktiviteter og stor kontaktflate. Hun driver organisert idrett to kvelder i uka, er også med i annet foreningsliv, byttepasser barn med to andre mødre i blokka, tar seg mye av ungene til en søster og en svigerinne som bor andre steder på Jordet, og er minst en gang i uka hos sin mor. Hennes mann lever også et utadvendt liv med tidkrevende fritidsaktiviteter, og han jobber en god del overtid.

Men denne overtiden kan planlegges, og planleggingen er hans kone med på. De avtalene de kommer fram til, kan hun stole på. I motsetning til den naboen vi har beskrevet ovenfor, har hun god oversikt over de rammene som hun fra dag til dag befinner seg innenfor. Hun kan være fleksibel i forhold til oppdukkende behov og oppgaver innenfor andre relasjoner fordi hun vet hvilket partnerskap hun har i ryggen.

Nærheten i et bomiljø kan fort bli for stor, er det mange som mener på Jordet. Men, som en av de yngre kvinnene uttrykte det: "Når folk flytter i blokk er de som regel nokså bevisste på dette at det kan bli for naert og tett. De fleste er klar over at det ikke er like moro å få alle inn på livet. Men når folk flytter i rekkehus, da er det mange som ikke tenker over dette, før de plutselig finner ut at nå er det blitt slik rundt dem at alle skal være med på alt".

I boligområdet Jordet finnes det en rekke forskjellige måter å forvalte nærhet og avstand på. Men det er mange, både i den diskuterte blokka og ellers, som mener at de kontaktforholdene er best, som klarest ivaretar behovene for å sette grenser. Dette er ikke det samme som full tilbaketrekning fra samvaer, eller stadig angst for konflikter. Men det er en måte å skape en viss uavhengighet på, å slippe at absolutt alt som skjer i de nærmeste omgivelsene skal bli relevant for hvordan man kan ordne sitt eget liv. "Det er viktig å kunne rå seg sjøl."

Og for at noen skal kunne rå seg sjøl må andre respektere de samme reglene, f.eks. reglene for når en går på besøk til folk. Disse reglene er ikke alltid så vanskelige, det faller liksom av seg selv at det er formiddagen som er husmødrenes "stikk-innom tid", og at de om ettermiddagen og kvelden ikke er tilgjengelige for hverandre på samme måte. Men det kan også kreve mer omtanke å finne fram til hva som er riktig, som når en av de yngre kvinnene aldri prøver å få sin eldre venninne med seg ut i solveggen, selv om de liker hverandre godt og ganske ofte stikker innom hverandre. For den yngre har lagt merke til at den litt eldre ikke selv finner på å gå ut, og da vil det ikke være riktig å be henne: "Hun kunne føle det som press".

Plenen ved husveggen fungerer som møtested fordi noen synes det er fint å ta formiddagskaffen ut når være er bra, og så kan det

jo vaere hyggelig å ha noen å slå av en prat med. Ingen viktige oppgaver som skal utføres sammen, eller andre sterke sanksjoner, holder kvinnene samlet. Noen går der oftere enn andre, og noen er mer aktive i samtalen enn andre. En stor del av året er det ingen som setter seg ut.

For de kvinnene som av og til eller ofte møtes ute i solveggen, skjer de "viktige" tingene i andre sammenhenger: Ungene og alt som har med dem å gjøre, forholdet til foreldre, svigerforeldre og søsken, hvordan de skal få pengene til å strekke til best mulig, mannens jobb og inntekter, arbeidstid og stress. De naboene en har rundt seg, kommer en neppe til å ha resten av livet, og selv om så skulle vaere, er det begrenset hva en vil snakke med de fleste om av private ting.

5.6. Samvaersregulering i Veggefjorden og på Jordet.

I det foregående har vi beskrevet noen eksempler på samvaersformer, og meningsdannelse rundt disse, innenfor to ulike boligområder. I den tidligere fiskerbygda Veggefjorden har endringer i økonomi og kommunikasjoner, sammen med skolesentralisering og andre beslutninger utenfor lokalsamfunnet, satt i gang en sosial differensieringsprosess som er i ferd med å få merkbare konsekvenser for tidligere ganske stabile samvaersformer. Mens noen fora før samlet alle voksne kvinner i bygda, til rutiniserte samvaer rundt ideelle målsetninger, er samvaerene nå blitt mer oppdelt. De eldre fortsetter med sine misjonsforeninger, mens de yngre møtes i regi av klubber og syforeninger. Samvaeret i disse synes å vaere preget av at kvinnene forhandler om sin nye rolleutforming, samtidig som de gir hverandre en støtte og bekreftelse som det er vanskelig å få fra de eldre kvinnene.

Veggefjorden er i ferd med å bli forstad til en raskt ekspanderende by. Dette medfører nye rollekombinasjoner for Veggefjordkvinnene, og det har også gitt dem nye naboer, med et helt annet forhold til lokalmiljø, yrke og familieliv enn det de selv er vant til. I innflytterfamiliene forhandles det bl.a. om fordelingen av husarbeidet. Tross stor vilje til forandring innen den enkelte familien, er det mye som tyder på at den videre kommunikasjonen om dette følger gamle spor. Husarbeidet er fortsatt en viktig markeringsmåte for forskjellen mellom kjønnene. Selv om innflyttermennene nå utfører mer husarbeid enn tidligere, viser det seg at det i de sosiale kategoriseringsprosessene er vanskelig å gi slipp på hjem-ansvaret som uttrykkssyndrom.

Mens Veggefjorden gradvis er blitt forstad, er Jordet planlagt som dette fra starten av. Den differensieringen som kvinnene i Veggefjorden har fått oppleve litt etter litt, har på Jordet vært utgangsposisjonen. Kvinnene i lavblokken har stått overfor oppgaven å lage samvaer som både tok hensyn til dagliglivets behov for spontane kontaktformer, og den enkeltes ønske om i størst mulig grad å ha kontroll med hva man involverer seg i. I den blokka som vi har diskutert, er reglene for avgrensning i tilgjengelighet blitt spesielt tydelige.

Kombinasjonen av alment (for en viss befolkningskategori) tilgjengelige fora, og begrenset tilgjengelighet mellom personer,

har lettet kontaktetableringen for nykommere. De har hatt steder å gå for å bli kjent, og mulighet for gradvis oppbygging av involvering. Men for å bli akseptabel samhandlingspartner kreves noen ressurser som ikke alle har. Ektefellens livsstil og samarbeidsforholdene i ekteskapet blir viktige - adskillig viktigere her enn i Veggefjorden - for kvinnenes lokale deltakelse. En livsstil som holdes innenfor de aksepterte grensene for støy og uorden gir valgfrihet i forhold til lokalmiljøet. Noen velger da også å avstå fra lokal kontakt, å stå fram med en utilgjengelighet som er en følge av at interessene utfoldes på andre arenaer.

Deltakelse i lokal samhandling innebaerer ganske forskjellige ting de to stedene. Dette kan klargjøres noe mer ved å se litt på den formelle foreningsvirksomheten. I Veggefjordens kristelige foreningsliv har deltakelsen inntil nylig vært selvsagt for alle voksne kvinner. Og møtevirksomheten er preget av at det som er interessant for bygda, også er interessant for foreningen. Ikke som punkter på en formelt oppstilt dagsorden, men som kommentarer, hentydninger og samtale innimellom og etter behandlingen av de offisielle temaene.

Også for kvinnene i blokka på Jordet har naboskap ført med seg medlemskap i frivillige organisasjoner. Men her gjelder ikke dette nabokvinner i sin alminnelighet, men den spesielle naboen som en enten har fått særlig god kontakt med, eller er kommet til at en deler viktige interesser med. De fleste foreningene på Jordet samler ganske begrensede utsnitt av befolkningen. Og siden de samler et fåtall, blir det tydeligere for andre at de representerer særinteresser, uansett hva foreningene selv måtte mene om det almene ved sin målsetning. De kristelige foreningene er de kristeliges møtested, og angår ikke andre mennesker noe mer enn pensjonistforeningen angår de øvrige aldersgruppene.

I Veggefjorden er forholdet i en viss forstand omvendt, her har foreninger for spesielle målsetninger i lang tid vært almene fora for lokalbefolkningens interesser. På Jordet har ikke foreningene mulighet til å fange inn noe lokalt samhandlingsfelt av tilsvarende karakter som i Veggefjorden, og den systematikken som utvikles, blir annerledes. I de foreningene på Jordet som virkelig er bredt, lokalt rekrutert, som i skolekorpsets foreldreforening, er det i utgangspunktet få felleskontakter mellom en stor del av medlemmene. Nettverkene er adskilte, de spriker i ulike retninger, og de fortsetter for en stor del å gjøre det. Den sosiale differensieringen setter grenser for hva slags flersidighet som utvikles mellom hvem.

6. Sammenligningen.

Vi har nå presentert det materialet fra de to bomiljøene som vi ønsket å ta opp til diskusjon. Vi har analysert kontaktregulering i fjordbygda og i drabantbyen, og vi har forsøkt å stille miljøene opp mot hverandre og si hva som er likt og hvordan de er ulike.

Vi regner med at dette har aktualisert sammenligningsproblemer, vi ser for oss at noen lesere nå vil spørre - om hvordan i all

verden Lisbet og Inger kan si at de har foretatt en sammenligning, når det de skriver om fra de to miljøene er helt forskjellige ting? Det ene stedet er det misjonsforeninger og syklubber som tas opp, det andre stedet tilfeldige nabotreff uten noen bestemt målsetning. Og så spes det på med noen helt umotiverte diskusjoner av ektefellers problemer med å fordele oppvasken. -

Sammenligningsproblemet er metodisk sentralt, ⁴⁾ og det har hatt en avgjørende plass i den arbeidsprosessen som vi her prøver å gi noen resultater av. Vi skal derfor komme tilbake til det om et øyeblikk, og drøfte hvordan vi har håndtert det i diskusjonen foran. Som en forberedelse til dette skal vi først gi noen eksempler på et par andre måter å stille opp sammenligning på, måter som mer selvsagt kommer til anvendelse når man som privatperson, planlegger eller forsker forsøker å finne svar på spørsmål om kontaktformers bakgrunn og betydning.

En vanlig sammenligning er denne: Hus i ulike miljøer blir sammenlignet etter størrelse, form, antall leiligheter, materialbruk, kostnad og en rekke andre mer eller mindre overlappende kjennetegn. Fra denne sammenligningen trekkes det slutninger om kontaktformer, moral og økonomi hos beboerne. En særlig rett fram og utilsløret variant av denne sammenligningen kan eksemplifiseres med hva som ble sagt til en av kvinnene på Jordet, da hun i syklubben sin klaget over at noen gutter i nabolaget hadde lært sønnen hennes å banne så stygt: "Hvordan kan du vente annet, du som bor i blokk?"

En så stigmatiserende sammenligning er det lett å ta avstand fra. Forskere og planleggere ønsker ikke å moralisere. Men det er lett å trekke slutninger fra husform til samvaersform: Veggefjordens lave enfamiliehus skaper et miljø som er smått, idyllisk og oversiktlig. Det er godt å bo på landet, det vet vi alle, der dufter engene om sommeren. Fisken henger på hjell. Far arbeider med båten og lille Per ser på....

I drabantbyen er husene store, kalde og umenneskelige. Vinduene er likedanne, dørene er likedanne, mors ansikt er i et vindu langt oppe i blokka, barna har ingenting å gjøre og gresset er trampet ned.....

Sammenligninger av det slaget vi har karikert her, kommer ofte fram i en form som ser mer tilforlatelig ut, fordi halvparten av sammenligningen gjemmes bort, er bare tilstede som uuttalt kontrast: "Man satser nå på rekkehusbygging fordi blokker har vist seg problemskapende", som en tillitsmann i et boligbyggelag uttrykte det.

Hvordan skal vi unngå å lese våre egne, private verdsettinger inn i de slutninger om sammenhenger som vi trekker på basis av observerte forskjeller og likheter? Slik "feilplassert subjektivitet" er det lett - om enn ubevisst - å gi status, av teori. Men det er ikke sikkert at den store, glatte, identitetsløse blokkfasaden som den voksne besøkeren ser, ser likedan ut for den ungen som skal finne fram til det vinduet mor befinner seg bak. For å konstruere bedre teori enn innlesingen av vår egen subjektivitet, må vi sette oss ned hos ungen, og finne fram til de

kontrastene og sammenligningene som barnet selv betjener seg av, når det skal finne tryggheten i hvor mor er hen.

Men planleggere har som oftest mer håndfast materiale å basere sine slutninger på. De kan tallfeste forskjeller mellom miljøer. Subjektive slutninger om styggere og penere, bedre og verre bomiljøer er unødvendige. Man kan snakke om frekvenser, tallfeste hvor mange ganger folk går i butikken og hvor ofte de snakker med naboen. Man kan sende ut en observatør som står og teller hvor mange som går ut og inn av døren, man kan bruke fotoceller og stoppeklokke og skaffe seg helt objektive mål på folks forflytninger i terrenget. Ved å regne på materialet, kode og klassifisere og korrelere med alder og inntekt, sivilstand og botid kan man finne interessante fordelinger.

Men hva betyr "kontaktfrekvens" slik løsrevet fra enhver meningssammenheng som individet selv opplever? Innholdet i kontakten, hva møtet dreide seg om, hvor viktig besøket var for dem det gjaldt, alt dette blir borte når subjektive forhold blir behandlet objektivt. 5) Når en slik objektiv fordeling skal gis liv og sammenheng uten at den opprinnelige konteksten er gjort rede for, blir løsningen en tilbakevending til forskerens eller planleggerens egen subjektivitet, men den blir ikke forstått som dette. I forståelsen er den almengjort. Løsrivelsen fra konteksten har produsert en "objektivitet" som nok kan bli objektiv, bli et sosialt faktum, men ironisk nok først ved virkelig å bli subjektiv: Ved at mennesker begynner å forstå seg selv gjennom den virkelighetsoppfatning og de kategorier som den objektiverte vitenskap skaper, og handler på basis av dette, produseres bekræftelser på at den almengjorte subjektiviteten er sann.

Hvor står så Ingers og Lisbets diskusjon av Veggefjorden og Jordet i forhold til dette? Holder den mål som det lysende eksempel en venter mot den feilplasserte eller den almengjorte subjektivitetens skremmende bakgrunn?

Vi har forsøkt å finne begreper og teoretiske synsmåter som har satt oss i stand til å gjøre rede både for folks kategoriseringer, og for konsekvensene av deres handlinger. Vi mener å ha belegg for at strev med å legitimere kontaktinnledning og -avgrensning er et forholdsvis nytt problem i Veggefjorden, men at mange er berørt av dette på Jordet. Fordi vi her fant et dilemma som folk måtte ta stilling til, og noe hvor deres stillingtagen fikk mange følger for dagliglivets samvær, så fant vi også en "målestokk": vi fant en dimensjon å sammenligne etter.

Denne sammenligningen hadde underveis i samarbeidet karakter av en ball som stadig ble kastet fram og tilbake, fra stadig nye vinkler, og over et mye bredere område enn det som er gjengitt her: Hvorfor ble barns samvær regulert så ulikt i Veggefjorden og i den nabobygda som Veggefjordinger har så mye felles med? Hva besto forskjellene i, hva var likt og hva ulikt i andre trekk ved det som folk hadde samvær om de to stedene? Var det den samme kontrasten vi fant igjen, når foreldre fra Jordet og de fra nabostrøket Lia deltok så forskjellig i organiseringen for barna?

Utskrivingen av vår diskusjon har konsentrert seg om et utsnitt av dette, om kvinners utforming av "regler" for nabosamvaer. Utskrivingen har dessuten skjedd under noe forskjellig vinkling: Mens Lisbet har vaert saerlig opptatt av hvordan de yngre kvinnene frigjør seg fra de eldres standarder gjennom å utvikle egne fora der de problemer de føler er viktigst for dem kan tas opp, så har Inger vaert mest interessert i hvordan en viss enighet om tilbakeholdenhet i kontaktutdypning nettopp har bidratt til fellesskapsetablering.

Våre data om de forholdene vi beskriver, er forskjellige i dybde og omfang. De intervjuer og samvaer som Inger baserer sin beskrivelse på, skjedde i perioden våren 76 - sommeren 77. Beskrivelsens nåtid gjelder forholdene som de var da. Flere av familiene flyttet like etterpå. Og bortsett fra den innledende vignetten, om husmoren og pensjonistene, er materialet ikke hentet fra den blokka der Inger bodde i fire måneder. Den blokka som Inger hadde beboerererfaring fra, manglet den første blokka uteforum og var også på andre måter annerledes organisert. Men mange trekk, ved kontaktregulering og konfliktgrunnlag, var det samme.

Ingers rolle i den datainnsamlingen som beskrivelsen er basert på, var for det meste forskeren med blokk og blyant som kommer til avtalt tid, etter hvert ble hun også - i forhold til noen ganske få - en bekjent som ble tatt imot som en venninne. Lisbet bor på nybyggerfeltet i Veggefjorden. Alle i Veggefjorden vet at hun kommer til å bli boende der, og at hun er interessert i å laere mest mulig av livet i bygda å kjenne. Lisbet har vaert nabo til folk i Veggefjorden i flere år, og hun kommer til å fortsette å vaere det. Selv om universitetsjobb, reising, dansk språk o.s.v. gjør henne annerledes enn de andre naboene, så er hun fortsatt, og etterhvert stadig mer, medlem av nabolaget. Veggefjord -kvinnenes samvaer har hun deltatt i siden 1975, og beskrivelsen dekker det som har skjedd helt fram til 1980.

7. Bevisstheten om reguleringsarbeidet.

Under arbeidets gang hadde vi det for oss, at et av våre hovedmål med artikkelen skulle vaere å gjøre planleggeren oppmerksom på samvaersreguleringen. Han skulle undersøke hvorledes "landskapet" ser ut i de miljøer som hans planlegging berører på en eller annen måte. Men hvis vi formidler dette, er vi nødt til å tilføye et par ting: Lisbet ble under den første delen av feltarbeidet temmelig utmattet. Det har vaert alminnelig i antropologiske feltarbeid at feltarbeideren så langt det er mulig lar seg påvirke av folk i det samfunn hun studerer. Det skjer gjennom at man lar folk bestemme over seg i en ganske stor utstrekning. Dette kan vaere anstrengende å leve opp til når man har mann og barn med i felten. I det feltarbeidet som Lisbet har utført etter at samarbeidsprosessen vår var begynt, kunne hun bevisst anvende sine kunnskaper om reguleringsoppgaver i administreringen av sitt eget forhold till mennesker i Veggefjorden.

Samarbeidet fikk altså konsekvenser.

Bevisstheten om reguleringsteknikk ble en del av vår hverdag. Lisbet opplevde dette først som en befrielse. Men denne bevisstheten om at man kan beskytte seg, og at man også selv må levere premisser for kontakten med folk, har også noen mer ubehagelige sider: Enten man har lyst eller ikke, begynner man å reflektere over sitt eget og andres reguleringsarbeid. I neste omgang oppleves det som ytterst anstrengende, alltid å "måtte" reflektere over de samvaersforløp man deltar i. Hvis kvinnen har hovedansvaret for samvaersreguleringen er det ikke selvfølgelig at hennes bevissthet om det vil lette arbeidet: det kan også sies å gi henne desto mer å tenke på! Det ser ikke ut til at man gjennom innsikt i samvaerssystematikk kan skaffe seg et uproblematisk samvaerssystem i vårt komplekse samfunn.

I siste kapittel av sin bok "Konflikt og forsoning" skriver Helm Stierlin:

"I en tilstand av kronisk mellemmenneskelig tretthet vil man spare energi, idet man unngår nærhet samtidig som man foregir nærhet. Likevel må man stadig arbeide for å oppnå avgrensning og distansering. (.....) Isine anstrengelser for å distansere seg må den enkelte lære å utvikle evnen til indre, psykologisk distansering. Han må kunne avlese de fineste signaler for å finne ut hvilken nærhet som til enhver tid er den riktige, og hans ego må være både sterkt og smidig i denne oppgaven." (s. 134)

Vi synes at analysen av våre observasjoner bekrefter Stierlins karakteristik. Vårt tema og vår angrepsmåte gjorde at vi selv ble "informanter". Vi skaffet oss underveis en bevissthet om reguleringsarbeid, som vi også har erfaring for i neste omgang har økt vår sensitivitet for hva som foregår og dermed vårt reguleringsarbeid.....

8. Konklusjon.

I denne artikkelen har vi forsøkt å gjøre planleggeren oppmerksom på et "arbeid" som mange i det moderne samfunnet, og noen der mer enn andre, finner at de må ta på seg: å begrunne, administrere, regulere fram kontakt, såvel som beskyttelse mot kontakt. Å skape samvaer, og samvaerets grenser. Ved å diskutere dette har vi også forsøkt å vise planleggeren noe om betydningen av kontekstbasert kunnskap. Vi har diskutert kvalitativ datainnsamling gjennom å ta opp et felt der forskernes egne kodifiseringer ble stilt ekstra klart i relieff, fordi de hadde sine egne, bare delvis forståtte interesser å ta vare på innen feltet. Med bakgrunn i dette, i registreringen av vår egen plassering innen det studiefelt som vi uttalte oss om, var det at vi fant at vi kunne slå til mot dagliglivets og den objektiverende vitenskaps tilslørte subjektivitet.

Planleggerens laerdøm av dette må i første omgang, såvidt vi kan se, være den metodiske: Å skjerpe kritikken mot de generaliseringspretensjonene som ikke baserer seg på en gjennomgripende analyse av kontekst. Hvilke praktiske konsekvenser, som under hvilke omstendigheter bør kunne trekkes av vår diskusjon, - det kreves det nye analyser for å utlede.

Fotnoter:

- 1) Artikkelen er (hittil) siste resultat av en samarbeidsprosess som startet våren 1977, mens forfatterne begge var forskningsstipendiater (NAVF). En tidligere versjon "Om trivsel" ble presentert på seminaret "Kvalitative studiers roll och användbarhet för samhällsplanering", i Gävle 6-7 juni 1980. Den nåværende utformingen har skjedd med henblikk på publisering i en rapport fra dette seminaret.

Til ulike stadier av vårt fellesprosjekt har vi mottatt konstruktive og kritiske reaksjoner fra så mange hold at det er umulig for oss å få takket alle ved navns nevning. Men noen av våre valg underveis har vært viktigere for det foreliggende produktet enn andre. Cato Wadel og Aud Korbøl har bistått oss ved slike avgjørelser. Sammen med alle andre som har lest og kommentert, og med Norges almenvitenskapelige forskningsråd som har finansiert oss, takkes de herved på det hjerteligste.

- 2) Analysen av dette blir mer inngående diskutert i Haugen 78.
- 3) Med disse stikkordene vil vi antyde vårt faglige opphav, f.eks. i de perspektiver som utvikles i Eidheim 1971.
- 4) I særlig grad gjelder dette for sosialantropologi, et fag som er bygget opp rundt sammenligningen av samfunnsorganisering innen ulike kulturer. For en fylldigere diskusjon av sammenligningsproblemene, se Barth 1971.
- 5) Dette problemet er det gitt andre eksempler på i Høltedahl 1979.

Litteratur:

- Barth, F.: "Antropologiska modeller och social verklighet."
I: Socialantropologiska Problem. Prisma. Vannersborg.
- Eidheim, H.: "Aspects of the Lappish Minority Situation. Oslo
1971.
- Haugen, I.: "Om forvaltning av utilgjengelighet." Tidsskr. for
samfunnsforskning 1978, bd. 19, 405-414.
- Holtedahl, L.: "Kan forhold mellom mennesker planlegges?" i
Kolberg og Waerness (red.): Trygd og samfunn. Oslo
1979.
- Stierlin, H.: Konflikt og forsoning. Oslo 1974.